

ATATÜRK VE ULUSAL EGEMENLİK*

Neşe ÖZDEN**

Pamukkale Üniversitesi'nin Değerli Öğretim Üyeleri,

Sevgili Öğrencilerimiz, Değerli Mensuplar;

Öncelikle sizlerle birlikte olmaktan dolayı çok mutluyum, davetiniz için teşekkür ederim.

Aslında bugün sizlerle olan paylaşımımız, bilmediğimiz bir konu değil. Hepimizin okul ve aile hayatlarımızdan itibaren öğrendiğimiz bir konu. Peki, bu konferansımızın amacı nedir? Öncelikle bunu belirtmemiz gerekiyor. Şimdi, var olan bir bilgimizi, bilimsel bilgi olarak, daha derinlemesine ve uluslararası boyuttan da bakarak, bir diğer deyişle, "Atatürk'ü, Türk Devrimini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu"nu uluslararası tarihte denk düştüğü yer açısından da ele alacağız.

İlk olarak, "zamansal/dönemsel" bir bakış olacak. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu sıralarda, 20. yüzyılın ilk yarısında, Yeni Sömürgecilik (*Neo-Colonialism*, 1914-1945) denilen, iki dünya savaşı arasındaki bir dönem yaşanmaktaydı.

İkinci olarak, "terimler" açısından değerlendireceğiz. Örneğin, *mütareke* ile *barış antlaşması* arasındaki fark nedir? Mondros Mütarekesi'nin içeriği bir silah bırakışmasından çok öte, adeta ağır bir antlaşma formatında mıydı? Yine bu bağlamda, "devlet nedir?" sorusu sorulabilir. Çünkü devlet, "örgütlenme, cihaz, aygıt" demektir; ama her örgütlenme, devlet değildir. Manda da bir örgütlenme biçimi, koloni de öyle. Nasıl ayırt edeceğiz bir örgütlenmenin bizim anladığımız anlamda 'devlet' olup olmadığını? Dünya tarihinde birçok devlet modeli var; Türkiye Cumhuriyeti'ni hangisiyle ilişkilendireceğiz? Tarihsel bakımdan, *üniter devlet*, *ulus-devlet*, *federasyon* ve *konfederasyon* nasıl değerlendirilebilir?

Devletten bahsedince, sistem ve rejimden de bahsetmek gerekiyor. Genel anlamda üç tür rejim var; mutlakiyet, meşrutiyet, cumhuriyet. Son ikisi parlamenter/anayasal rejimlerdir. Rejimin ilkesel tabanı (sistem) var ve bu ilkeler rejimin karakterini belirliyor; demokrasi, sosyalizm, teokrazi gibi ilkesel temeller olabiliyor. İran teokrasiyi, Çin sosyalizmi, Türkiye ise demokrasiyi sistem olarak benimseyen bir cumhuriyet rejimine sahiptir.

Başka bir konu; "işgal (*occupation*), istila (*invasion*), ilhak (*annexation*) nedir?" İşgal, silahlı kontrol demektir; askeri kontrol demiyorum, çünkü her silahlı kontrol, askeri olmayabilir. İşgal eğer bir aşama öteye geçerek, yağmalamaya, maddi bir çıkarı da içerecek şekilde dönüşüyorsa "istila" sürecine geçilmiş demektir. Örneğin, bir ülke işgal edildiğinde, stratejik önem taşıyan yerler ve kurumlar

* Bu çalışma, 20 Nisan 2012 tarihinde Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen "Atatürk ve Ulusal Egemenlik" konulu konferansın gözden geçirilmiş metnidir.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi, Sıhhiye/ANKARA

(örneğin, meclis binası, askeri karargah, polis karakolu, bankalar, hükümet konağı gibi), işgalci güçlerce önce “kontrol” altına alınıyor; ardından, ülkenin yeraltı yerüstü kaynakları yağmalanıyorsa, bu durum işgalden istilaya uzanan bir süreç işaret eder. Dahası, ilhaka giden kapıyı da aralar. Üçüncü aşamada, eğer işgal edilen toprak *zorla (by force)* işgalci güce bağlanıyorsa, buna da ilhak (annexation) diyoruz.

Örgüt/örgütlenme demek olan devlet, kurumları ve organları vasıtasıyla somutlaşır. Birincisi, devleti şahsında temsil eden “kişi”, devlet başkanıdır. 82 Anayasası’nda, “*Cumhurbaşkanı devletin başıdır*” ibaresini görürüz. İkincisi, devlet bir “simge (bayrak)” ile temsil edilir. Üçüncüsü, “yasama-yürütme-yargı” erkleri; ordu ve kolluk güçleri de devlet organlarıdır. Yasama erkinde, Parlamento tek meclisli (uni-cameral) ya da iki meclisli (bi-cameral) olabilir.

Cumhuriyet tarihinde anayasalar; 21 Teşkilat-ı Esasiye (24 maddeli), 24 Teşkilat-ı Esasiye (104 maddeli), 61 Anayasası (157 maddeli) ve 82 Anayasası (177 maddeli). Son iki anayasanın arasındaki süreçte (1961-1980) Türk parlamenterizmi bi-cameraldi, iki meclisli bir Türk Parlamentosu vardı: TBMM ve Cumhuriyet Senatosu.

Her devletin bir *toprağı* (biz buna ‘vatan’ diyoruz) ve *insan/toplum* faktörü (biz buna ‘millet/ulus’ diyoruz) vardır. O halde, bir vatan üzerinde bir ulusun örgütlenmesi ‘devlet’ demektir. Bir devlet, toprağına ‘egemenlik’, insanına yönelik olarak da ‘hukuk’ görevini ifa eder.

Sevgili arkadaşlar, Türkiye Cumhuriyeti sadece bir ulusal devlet değil, aynı zamanda üniter bir devlettir. Ana hatlarıyla, “üniter, federal, konfederal” devletlere bakıldığında; üniter devlette, devlet ‘tekil (singular)’ olup, çoğu zaman hukuk da tekildir. Federasyon/federal devlette, devlet örgütlenmesi yine tekil ama hukuk çoğuldur. Hem hukuk, hem de devlet çoğul olursa buna da konfederasyon (konfederal devlet) denilmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu’na bu açıardan bakalım. Rusya, devletin isminde, ‘federasyon’u özellikle kullanmış; bir başka deyişle devletim tekil diyor. Ama biz aslında Rusya Federasyonu’na bakarsak devletin ne şekilde tekil olduğu da tartışılabilir. Diğer taraftan, Amerika Birleşik Devletleri isminde ‘devletler (states)’ çoğul bir kullanımına sahip; o halde ABD bir konfederasyon mudur sorusunu akla getiriyor, ama o bir ‘federasyon’, federal cumhuriyet. Kısacası, her ne kadar bazı devletlerin kullandıkları isimler realitede var olanı tam karşılamıyorsa da, bu terimleri kendilerine özgü içerikleriyle incelemekte yarar vardır.

Konfederasyonlara günümüzde yaygın olarak rastlanmıyor ama bana öyle geliyor ki, 20. yüzyılın “Yeni Sömürgecilik (1914-1945)” sürecinde “manda/kondominyon” olarak doğmuş kimi devletler (örneğin, eski Osmanlı coğrafyalarından ayrıştırılan Irak, Suriye, Mısır, Sudan gibi), günümüzde büyük emperyal güçlerce yeniden parçalanmaya çalışılabilir. Bir başka deyişle, 20.yüzyılın son çeyreğinden günümüze uzanan nice postmodern “yeni dünya düzeni” planı,

bu kez de bir asır öncesinin mandalarını tekrar parçalayarak onlardan 21. yüzyılın “konfederatif manda”larını oluşturmaya çalışabilir. Bu kapsamda postmodern terör de, ‘konfederasyon’ olgusunu, bir “konfederatif-manda” tesisine hizmet eder şekilde kullanmak isteyebilir.

Diğer taraftan, merkezi üniter-devletler için de, bu sarmal tehdit söz konusudur. Çünkü Türkiye gibi üniter-devletler, “demokrasi, yerelleşme, demokratik/yerel özerklik” kisvesi altında, *adem-i merkeziyetçi üniter* devlet yapılanmalarına doğru; ya da *federatif* tarzdaki egemenlik paylaşımlarına ve böylece devletin egemenliğini yerellere bölen adımlara doğru çekilmeye çalışılabilir. Bu ironik bir durumdur; çünkü normal koşullarda, eşit hukuku uygulamayı başaran üniter yapılı ulusal devletlerde değil, fakat parçalı/çoklu hukuklu olan ve insanına eşit hukuku uygulamayan “federasyon” yapılı devletlerde “konfederasyon”a dönüşüm beklenmelidir. Öte yandan, üniter yapılı ulusal devletler de, bölücü girişimlerden çekinerek, demokratik gelişimlerinden -özellikle temel ve bireysel haklar çerçevesinde- vazgeçmemelidirler.

Atatürk ve egemenlik konusuna gelelim. Türkiye Cumhuriyeti, üniter ve ulusal bir devlet olarak kurulmuştur. Dünya tarihinde tekil devlet örgütlenmesine rastlanıyor ama hukuku tüm halkına eşit bir şekilde uygulayan gelişmiş bir devlete bile rastlamak çok zordur. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti bunu kuruluşundan itibaren başarmıştır. Yine, dünyada en azından görünürde “sömürgecilik” etkisini yitirmiştir. Ancak örneğin Fransa’nın denizaşırı toprağı ve diyalogları var; örneğin Brezilya’nın komşusu Fransız Guyanası, AB’nin –Fransa’dan ötürü— üyesiyken Fransa’nın Uzakdoğu’daki denizaşırı topraklarından Fransız Polinezyası AB üyesi değildir. Kısacası, Fransa’nın toprakları deyince sadece kıta Avrupası’na bakılmıyor; halen uzak coğrafyalara da bakılıyor; ama artık adı sömürge değil, denizaşırı toprak olarak. Diğer taraftan Türkiye’ye bakıldığında, bu türden bir uygulamaya rastlamazsınız.

Anayasalarımıza baktığımızda; 24 maddeyle yola çıkmışız (21 Teşkilat-ı Esasiesi), elbette günümüzde “temel ve bireysel haklar” anlamında anayasamızı daha da geliştirelim, hukuku insan ve toplum yararına genişletelim; ama hepimizi ilgilendiren eşit hukuk esasını korumak koşuluyla. Unutmayalım ki, demokrasimizi eleştiren birçok Batı ülkesi kendi insanına eşit hukuk uygulayamazken, dahası “üniter” devlet olma başarısını gösteremeyen devletler “federasyon ve konfederasyon”un daha iyi olduğu mesajını dünyaya pompalamaya çalışırken, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren bu “eşit haklar” olgusunu esas almış ve anayasalarıyla da bunu garanti altına alan bir parlamenter ve demokratik yapıyı geliştirmiştir. Vatanın bağımsızlığı ve ulusun bütünlüğü esastır; manda ve koloni reddiyle kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti için “istiklal-i tam” –başlangıcından beri— esastır.

Tarih, en güçlü mihenk taşıdır. Tarihi, aslında bugünü anlamamız ve geleceği projelendirmemiz için öğrenip öğretiyoruz. Değerli arkadaşlar, dönemi açısından nedir Atatürk’ün vurguladığı “istiklal-i tam”? Acaba günümüzde, tam bağımsızlık

mümkün müdür? Cumhuriyet tarihinde 1946'da 7 Eylül kararları oldu; Türkiye'de büyük bir devalüasyon yaşandı. Dış borcumuz yabancı paraya bağlı olduğundan, yerli paramız devalüe edildiğinde dövize endeksli olan dış borçlarımız katlanarak arttı. Şunu demek istiyorum, ülkemizde her 10 yılda bir siyaseten olduğu kadar, mali açıdan da darbeler yaşandı: 7 Eylül (1946) kararları; 4 Ağustos (1958) kararları; 10 Ağustos (1970) kararları; 24 Ocak (1980) kararları gibi. Özetle, "tam bağımsızlık" kararlılığı, dünyanın zorlu iktisadi şartlarında devletleri zorlayan, uğraştırıcı bir durumdur.

Peki, o tarihlerde Mustafa Kemal Atatürk'ün kullandığı 'istiklal-i tam' ne demektir; Türkiye Cumhuriyeti hangi süreçte kuruldu bunu kısaca görelim.

Dünya tarihinde, 15.-16. yüzyıla kadar bir feodal dönem (Ortaçağ); 15-16. yüzyıldan sonra günümüze kadar ise kapitalist bir çağ ve pazar ekonomili bir üretim biçimi etkindir. Kapitalizmin evrelerini ana hatlarıyla yorumlarsak; 16.yy'dan 1914'e kadar Modernizm/Sömürgecilik; 1914-1945 iki dünya savaşı arasında Yeni Sömürgecilik; 1945'ten 1990-91'e kadar iki kutuplu (bi-polar) dünya yani Soğuk Savaş; 1960-1970'lerden günümüze post-Modernizm evresi... Kapitalizm öncesindeki dönemde, merkezi imparatorluklardan (Osmanlı Devleti, Rus Çarlığı, Avusturya-Macaristan vb.); kara ordulu, toprak kazanımına dayanan, toprak yönetim sistemlerini (feodal toprak sistemi, tımar sistemi gibi) uygulayan devletlerden bahsedilmekteydi. Bu arada, Avrupa zorlu çağlarını yaşarken, 1300-1600 yılları, Osmanlı açısından klasik dönemdir; diğer bir deyişle, Avrupa'nın Ortaçağ'ı, Osmanlı Devleti açısından aslında etkin bir çağdı.

15.-16. yüzyıldan itibaren Kapitalizmin ilk evresi olan "Modernizm/Sömürgecilik", iki boyutuyla da anlatılan ve 20. yüzyıla kadar uzanan bir evredir. Nihayetinde, sömürge imparatorlukları 19.-20. yüzyıla gelindiğinde, yeni bir dünya düzeni belirlemek istediler. I. Dünya Savaşı emperyal güçler için, bu sömürgeci dünya düzeninin uygulamaya konulduğu bir fırsattı.

I. Dünya Savaşı bir yönüyle, yeni dünya düzeni kurmak isteyen iki sömürgeci devlet (İngiltere ve Fransa) başta olmak üzere sömürge dünyasının, "*Osmanlı, Avusturya-Macaristan, Rus Çarlığı gibi üç merkezî imparatorluğu (central empires)*" dünyanın kıtalararası merkez-gücünden uzaklaştırmak için bu imparatorlukları parçalamak (partition) suretiyle uyguladığı kapsamlı ve programlı bir girişimdir. Şunu da eklemek istiyorum; M.Ö. 330'lu yıllarda Büyük İskender, Perslerle savaşırken Küçük Asya'yı ve çevresini ele geçirerek, daha da doğuya gitmek ve tüm Asya'ya hükmetmek istiyordu. İhtilal Savaşlarıyla Napolyon da yine bu kontrol/yönetim eksenini ele geçirmek istedi, üç merkezî imparatorluğun topraklarına bu amaçla yöneldi.

Kısacası 20. yüzyıl başına gelindiğinde, emperyal güçler, zaten küresel (global) eylem yapabilen sömürgeci devletlere dönüşmüştü; ama artık sadece sömürgeci Avrupa gücü olmak istemiyorlar, "dünya egemeni (world power)" olmak, dünyanın jeostratejik merkezine yerleşmek istiyorlardı. İşte 20.yüzyıl başlarında ne

oldu sorusunun yanıtı bu şekilde de yorumlanabilir. Nitekim, İngiltere ve Fransa bu nedenle Çanakkale'ye birleşik filoyla ve ortak hareketle saldırdılar. I. Dünya Savaşı, bir anlamda, merkezi imparatorluklar dünyası ile sömürge imparatorluklarının rekabetine sahne oldu; geniş manada ise tüm dünyayı içine alan farklı boyutları oldu.

Bu noktada eklemeliyim ki, bilimsel bilginin matematiksel zekayla da değerlendirilmediği sürece ezberden öteye gidemediğini ve tarihsel olaylar arasındaki bağlantının ilişkilendirilemediğini hatırlattıktan sonra, I. Dünya Savaşı nedir sorusuna tekrar döneyim. Osmanlı Devleti merkez-gücün en stratejik konumunda olduğu için, Batılı sömürgeciler için “Şark Meselesi”, bir bakıma Osmanlı'nın nasıl parçalanacağı hususunda yoğunlaştı. Ayrıca, iki yeni sömürgeci güç daha vardı: İtalya ve Almanya. Revizyonist politikalarıyla bilinen ve aslında birliğini 1860-1871 yılları arasında sağlayan bu iki devlet, sömürge yarısına geç katılmıştı. Onlar, I. Dünya Savaşı'na Osmanlı'nın safında katılıyorlardı; fakat bizimle aynı amaçta ve durumda değillerdi. Üç merkezi imparatorluk, devletlerinin parçalanmamasına gayret gösteriyordu; halbuki Almanya ve İtalya ise yeni sömürge düzeninde kendilerine daha fazla pay istemekteydiler ve kendilerinin yeterince hisse elde edemediği mevcut İngiliz-Fransız etkisindeki sömürge dünyasından hoşnut değillerdi.

Böyle bakarsak, savaş tarafları aslında, İngiltere ve Fransa'nın *İtilaf* kanadında; üç merkezî imparatorluk ile Almanya ve İtalya'nın ise *İttifak* kanadında yer almasıyla şekillenmeliydi. Oysa, böyle olmadı. İtilaf devletleri gizli antlaşmaları uygulamaya koyarak, kendi yanlarına yeni ortaklar kazandırdılar. Gizli antlaşmalardan ilki, 1915 İstanbul Antlaşması'yla, Rus Çarlığı İtilaf kanadına çekilirken, Rusya'ya hem Marmara'daki yerler vaadediliyor, hem de Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada'nın geleceğine dair söz hakkı vaadediliyordu. Rus Çarlığı, böylece sömürge imparatorluklarının hanesine kaydediliyordu. 1915 Londra ve 1917 Saint-Jean de Maurienne antlaşmaları ile bu kez İtalya, Antalya ve çevresine, Oniki Ada ve Trablusgarp'a ilişkin vaatler ile İngiltere ve Fransa'nın yanına çekiliyordu. 1916 tarihli Sykes-Picot ise İngiltere ve Fransa'nın Anadolu'daki nüfuz bölgeleri (zone/sphere of influence) ve Ortadoğu'da oluşturdukları mandalarına ilişkin idi.

İngiltere ve Fransa, 1915'te Çanakkale'de yaptıkları gibi (ortak filo ve kara hareketiyle) dünyanın üç kıta arasındaki bu merkez-güç eksenine yani Anadolu ve çevresindeki coğrafyalara dolaylı yoldan yerleşmeye çalışıyorlardı. Böylelikle sadece bir sömürge gücü (colonial power) değil, aynı zamanda bir “dünya egemeni (world power)” olma yolundaydılar. I. Dünya Savaşı, bu açıdan bakıldığında, *merkezî imparatorlukların (Osmanlı İmparatorluğu, Rus Çarlığı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu)*, dönemin *sömürge dünyasını temsil eden (İngiltere ve Fransa gibi)* güçleri tarafından “manda ya da nüfuz bölgeleri” halinde *dolaylı yoldan sömürgeleştirilerek* ya da ayrıştırılarak (dissolution), dünyanın “merkez gücü”nün bu suretle el değiştirmesini ve küresel kapitalin asli denetimine terkedilmesini

öngörüyordu. Sömürge dünyası, bu çerçevede, Osmanlı topraklarında kendilerine bağlı mandalar oluşturmakta ya da ilhak projelerini desteklemekteydiler.

Eğer 20. yüzyılda yaşasaydık dünyada şöyle bir siyasi moda vardı: Manda, 'bağımsızlık' yolu olarak empoze ediliyordu. Sivas Kongresi'nde bile bazı 'millî' ruhlu olan insanlar (gayri millî demiyorum), bir *mandatör bulamazsak, bağımsız olamayız* eğilimindeydiler. Kimi bulacağız sorusu karşısında, Birleşik Amerika (sömürge dünyasına karşı savaşım vererek bağımsız olduğundan) mandatör olabilir diye umutlananlar vardı. İşte burada Mustafa Kemal'in farkını bir kez daha görüyoruz. Dünya tarihinde *Yeni Sömürgeciliğin* uygulandığı –diğer bir deyişle artık merkantilist ilişkilerle gelişen sömürgecilik tarzının değil de mandalar üzerinden yeni toprakların dolaylı olarak ele geçirilmesi için geliştirilen yeni sömürgeciliğin var olduğu bir dönemde— Mustafa Kemal, "sömürgeciliği ve mandacılığı" kesinlikle reddederek Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu pırıl pırıl bir ufuk üzerinde yükseltmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu nedenle, dönemsel olarak 1914-1945 yılları arasındaki tarih diliminde kurulmuş, ama o dönemin *manda-devlet*lerinden tamamen farklı bir şekilde, tam bağımsız (istiklal-i tam) olarak kurulmuştur. Bu nedenle, tarihsel bakımdan, örneğin Irak'ın *manda-devlet* olarak oluşturulması "*creation of Iraq (1920)*" olarak belirtilirken, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ise "*foundation/establishment of the Turkish Republic (1923)*" olarak ifade edilmelidir.

I. Dünya Savaşı sonunda Beşinci Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından imzalanan Sevr Barış Antlaşması (1920)'nin birçok maddesi ilhak projesidir, sömürge mantığının eseridir. Bu arada hatırlarsak, sömürgeci yeni dünya düzenini kabullenmeyen iki devrim vardır: Türk ve Sovyet devrimleri. Bu iki Avrasya devrimi, dünyanın merkezine yerleşmek isteyen sömürge dünyasına direndi. Rusya'nın 1914 itibarıyla nüfusu yaklaşık 150 milyondur; yine benzer tarihlerde biz ise (1927'deki nüfus sayımındaki verileri geriye dönük olarak yorumladığımızda) Anadolu topraklarında tahminen 11 milyon civarındaydık. Fakat o büyük nüfusuna ve geniş toprağına rağmen Sovyet Rusya, devriminden sonra ancak bir insan ömrü kadar yaşayabildi. Bir başka ifadeyle, 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından SSCB kuruldu ama 1991'de dağıldı. Ne Sovyet rejimini bir asır öteye taşıyabildiler ne de devrimlerini. Türkiye Cumhuriyeti ise merkez-güç olmaya devam ediyor; devleti ve devrimiyle dünya tarihindeki eşsiz önemini koruyor ve koruyacaktır.

'Tam bağımsızlık (*istiklal-i tam*)' kararlılığı, Mustafa Kemal'in, 'manda' ile bağımsız olunamayacağına dikkat çektiği anlamlı bir yaklaşımdır. 1930'lu yılların *İnkılap Tarihi Ders Notları*'nda, CHF Genel Sekreteri Recep Peker'in (1946-1947'de çok partili hayatta, ilk başbakanımız da olmuştur) işaret ettiği önemli bir gözlemi var: "*Türk inkılâbının diğer bir değer farikası da bu büyük inkılâbın Türk istiklâlini de beraber almış olmasıdır*". Peker, 20. yüzyılda öyle inkılâplar vardır ki istiklâlleri yoktur, öyle istiklâller vardır ki inkılâpları yoktur vurgusunu yapmaktadır. Özetle, Türkiye Cumhuriyeti öyle kurulmuştur ki hem inkılâbı olan, hem de istiklâli olan bir devlettir.

Değerli meslektaşlarım ve sevgili öğrencilerimiz, dünya tarihinde Türkiye üç kıtaya açılan yegane toprak. Dünyanın jeostratejik mili, eninde sonunda bu eksene kilitleniyor. Dünya egemeni olmak isteyenler dolaylı/dolaysız yoldan merkez-gücü ele geçirmeye çalışıyorlar. Hatta, uzun yıllar boyunca, Türkiye'ye yönelik terörün sebebi de budur.

20. yüzyılın başlarında sömürge dünyası, özellikle Osmanlı Devleti'nin tasfiyesinde yeni sömürgecilik yöntemlerini uyguladı. I. Dünya Savaşı sonundaki Mondros Mütarekesi'ne bakıldığında, bu "merkez-güce yerleşme" gayretini görebilirsiniz. Mondros Mütarekesi, adı üstünde bir silah terki; barış antlaşması öncesinde savaşa ara verilmesidir. Ancak, Mondros Mütarekesi 24 maddesiyle, üç kıta çıkışımızın denetimi, ordunun terhisi, ulaşım ve haberleşme ağlarının kontrolü de dahil, birçok ağır koşulu içerir. 1.maddeyle (Avrupa kıtası çıkışımızın İtilaf devletlerince denetimini kolaylaştırmak için), *Çanakkale ve Karadeniz istihkamlarının* işgali; 10.maddeyle, (Çukurova/Kilikya üzerinden Ortadoğu'ya ve Afrika kıtasına uzanan ikinci kıta çıkışımızda), *Toros tünellerinin* işgali; 15.maddeyle, (Doğu Anadolu ve Kafkaslar üzerinden Asya içlerine uzanan üçüncü kıta çıkışında), *Kafkas demiryollarının* işgali gibi. 24.maddeye gelelim. "Karışıklık olursa" gerekçesiyle, "vilayat-ı sitte (altı il; Sivas, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Van, Bitlis)"de ilhaka uzanan bir dış işgale zemin hazırlanmıştır. (İşin ilginç, Başkan Wilson'un "Büyük Ermenistan/Greater Armenia" mandası oluşturma projeleri içinde yer alarak, bu mandanın Doğu Anadolu'daki sınırlarını belirleme çabasıydı. Neyse ki çok geçmeden bu hevesi sonuçsuz kaldı). 7.madde ise, İtilaf devletlerine *stratejik nokta işgali* (güvenliklerini tehdit edecek bir halin belirmesi halinde) imkanı tanıyordu.

Peki, biz ne yaptık? Siz şimdi Mustafa Kemal'in ve Milli Mücadelecilerin yerinde olsaydınız, ulusal bir kararlılıkla, acaba bu tür işgallere nasıl bir yanıt verirdiniz? Vatana yönelik "egemenlik", insana yönelik "hukuk" kavramını Misak-ı Milli'de nasıl dile getirirdiniz? Mondros'ta da görüldüğü üzere, İtilaf devletlerinin düğümledikleri stratejik kıta çıkışlarımızı, Misak-ı Milli ilkeleriyle nasıl geri çözerdiniz, kurtarırdınız?

Misak-ı Milli stratejik öneme haiz bir belgedir. Strateji, 'zaman-ötesi (timeless)' bir kavramdır. Türkiye'nin jeo-stratejik önemi, üç kıta arasındaki yegane toprak olması ile daha da güçlenir; şu anda da, milattan önce ya da milattan sonra her zaman bu böyle olmuştur. Dünya egemeni olmak isteyenler, burayı ele geçirmek isteyeceklerdir. Ama stratejinin 'zamanlı (timely)' taktikleri olur. O nedenle bir ülkenin, örneğin Rusya'nın sıcak denizlere inmek istemesi bir devlet stratejisidir. Ama bunu çağlar boyunca nasıl ve hangi yöntemlere göre yaptığı, dönemsel taktiklere göre değişir. Misak-ı Milli için eğer, bu *bir asır önceki* eski bir belgedir, diye düşünürsek değerini yeterince anlayamayız. Halbuki bu belge, Sivas kararlarına dayanır, ulusal bir ruh taşıır. "Stratejik" öneme haiz bir belgedir; zamanlar-ötesi değeriyle kavranmalıdır.

Misak-ı Milli'nin vatana yönelik kararlarını dört madde halinde değerlendirelim. Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada işgal altındaki yerlerin geleceğinin belirlenmesi esas alınmıştır. Bu kapsamda, 1. maddeye bakarsak, mütareke imzalandığı sırada, Osmanlı İslam çoğunluğunun olduğu yerlerin bölünmez bir bütün olduğu kaydedilmekteydi. Hatırlarsak, güneyde 1918'de Yıldırım Orduları Grubu vardı. Mustafa Kemal, 1911'de Trablusgarp'ta, 1913'de Sofya ataşemiliterliğinde, 1915'te Çanakkale'de kara muharebelerinde, 1916'da Bitlis'in ve Van'ın düşman işgalinden kurtarılmasında büyük hizmet vermişti; Çanakkale'den sonra, Doğu Anadolu'ya giderek 16. Kolordu'nun komutasını üstlenmişti. Çünkü vatanın doğusu, batısı olmaz. Bizler, bir ulusun parçasıyız. Bireyi devlete bağlayan tek bağ, sadece vatandaşlık bağı değildir, tarihsel ve kültürel bağ da önemlidir. Bizim insan olarak yüzyıllar boyunca birbirimize olan hakkımız ve hukukumuz da esastır. Ulusa aidiyet ve bağlılık hem kalem üstünden, hem de kelam ve gönül üzere mühürlenir.

Tekrar konumuza dönersek, Mustafa Kemal'in mütareke döneminde kısa bir süre görev yaptığı yer, Yıldırım Orduları grup komutanlığı. O halde mütareke imzalandığında ordumuz, ana hatlarıyla Adana ile Şam'ın arasındaki bölgede bulunmaktaydı.

İşte 1. maddeye bu açıdan bakıldığında, birinci kıta çıkışımıza hitap ediyor. Mütareke imzalandığında yaklaşık olarak ordumuzun son durduğu bu yerlerde Osmanlı Müslüman ahalinin çoğunlukta olduğu kısım bölünemez; ve burada Arap çoğunluğu olan yerler de, halk oylamasıyla isterlerse anavatana katılabilirler yaklaşımı izleniyor.

2. maddede, *elviye-i selase* (üç sancak; Kars, Ardahan, Batum)'de gerekirse halkoylaması öngörülüyor. Bir anlamda ikinci kıta çıkışımız da belirleniyor (sadece Batum şu anda topraklarımızın içinde değil) 3. maddeyle, (üçüncü kıta çıkışında), Batı Trakya'da halk oylamasına ve 4. maddeyle İstanbul ve Boğazlar'da Türk egemenliğine işaret ediliyor. O halde yukarıda belirtilen ilk üç madde vatanın bütünlüğünün ve egemenliğinin temini içindir. 4. madde ise, buna ek olarak, İstanbul ve Boğazlar'daki hakimiyetimizi de garanti altına alır. Tüm bunlar dikkate alındığında, yeni Türkiye, egemenlik itibariyle, kıtalararası geçişte temel bir güç olmayı sürdürmüştür. Hatta, bir asır önce üç büyük imparatorluğun (Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı ve Avusturya-Macaristan'ın) kontrolündeki bu merkez-güç kontrolü, şu anda Türkiye Cumhuriyeti tarafından (1917 Sovyet Devrimi'nin eseri SSCB de sonlandığı için) neredeyse tek başına kollanıyor. Tekrar söylüyorum, işte terörün sebebi de budur. Çünkü, "merkez-gücü" ele geçirmek isteyen *postmodern dünyanın çoklu emperyal güçlerinin* projelendirdiği ve desteklediği bir durumdur terör; bu bakımdan hem Türkiye'nin ve çevre coğrafyaların, hem de tüm dünyanın huzuruna yönelik büyük bir tehdittir.

Misak-ı Milli'de 5. ve 6. maddeler olarak belirtilebilecek hususlar, hukuka ilişkindir. 5. madde ile azınlık hakları mütekabiliyete göre veriliyor. Yani Türkiye'de

gayrimüslimler azınlıktır; Bulgaristan'da, Yunanistan'da ise gayrihıristiyanlar azınlık durumundadır. Türkiye'deki azınlıkların hukuku, komşu ülkelerdeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan yararlanmaları şartıyla tarafımızca kabul edilmiştir. Biz eşit hukuklu bir ülkeyiz. Bu nedenle azınlık hakları artı bir hak, pozitif hak anlamında verilmektedir; hiçbir zaman gayrimüslim vatandaşlarımız, ikinci sınıf vatandaş değildir.

Misak-ı Milli'nin 6. maddesi ise siyasi, adli, mali her türlü kapitülasyonun reddini ifade eder. Çünkü biz tam bağımsız bir devletin belgesini ortaya koyuyoruz. Biz manda üzerinden bağımsızlığı savunmuyoruz, o yüzden Mustafa Kemal, "istiklal-i tam" diyor.

Bazıları, neden İstanbul Hükümeti'nin politikalarının eleştirildiğini ya da niye Kuva-yı Milliye'nin ve müdafaa-i hukuk örgütlenmelerinin mütarekeden hemen sonra harekete geçtiğini merak edebilir. Çünkü ilhaka zemin hazırlayan Mondros gibi bir mütarekeye bağlı olarak Osmanlı'ya sunulacak olan bir barış antlaşmasının çok ağır şartlar içereceği başından beri belliydi. Nitekim 433 maddesiyle Sevr Barış Antlaşması, dünyanın en uzun barış antlaşmaları arasında yer alır. Böylesine uzun maddeleriyle, *mandaların paylaşımı* (apportionment of mandates) hayata geçirilmişti. Sevr'e göre Osmanlı Devleti'nden mandalar ve sömürgeler üretilmişti. Sudan ve Mısır ne İngiltere'nin ne de Fransa'nın vazgeçtiği bir topraktı; onun için Sudan ve Mısır, İngiliz-Fransız ortak sömürgesi (condominion) haline getirildi. Irak İngiliz mandası olarak, Osmanlı'nın *Musul-Bağdat-Basra* vilayetlerinden oluşturuldu; 1932'ye kadar bu yönetim devam etti. Kuveyt neredeyse elli yıllık İngiliz denetiminden, 1960'larda uzaklaşabildi. Suriye, 1920'lerden 1936'ya kadar Fransız mandası altındaydı. Dahası, Ortadoğu ve kuzey Afrika'daki bu eski Osmanlı coğrafyaları, Soğuk Savaş başladığında bu kez de İngiltere ve Fransa'nın etkisinden kurtulmak için ABD ya da SSCB'nin —diğer bir deyişle, çift kutuplu Soğuk Savaş politikalarının— etkisinde kaldılar. Sosyalist Arap hareketi (BAAS, 1943) gibi muhtelif akımlar belirdi. Özetle şunu söylemek istiyorum, 20.yüzyılda 'manda' olarak dünya tarihine doğan bu devletlerin problemleri katlanarak devam ediyor.

Hindistan 1947'de bağımsız oldu, yani ancak Soğuk Savaş döneminde. Hindistan bile 1947'de, İngiliz Devletler Topluluğu'na bağlı kalarak bağımsız olabilmıştır.

Afgan Kralı Amanullah Han 1919-1929 tarihlerine damgasını vuran bir lider; ülkesi, İngiltere'ye karşı 1921'de bağımsızlığını ilan ediyor. 1928'de Atatürk'ü ziyaret etmek için ülkemize de geliyor. Amanullah Han ülkesindeki denetimini ancak 1929'a kadar tesis edebiliyor, ondan sonra sürgün hayatı yaşıyor ve otuz yıl sonra sürgünde vefat ediyor. Afganistan'ın günümüzde yaşadığı acılar, talihsiz durumu da zaten ortada.

Türkiye Cumhuriyeti olarak elbette daha da geliştireceğimiz hukuk ve kalkınma şartlarımızı; ama devletimiz, kuruluş itibarıyla ulusal birliği ve vatan bütünlüğü olması açısından dünya tarihine örnektir. Dünyanın jeo-strateji

merkezini, üç kıta çıkışını tutan büyük bir devlettir. Günümüzde bazen şu ya da bu büyük devlet, “dünya egemeni” deniliyor; ben onların bir “kapitalist güç” veya bir “sömürge gücü, denizasıırı güç” ya da küresel eylem yapabilen bir “süper güç (super power)” olduğunu söyleyebilirim; fakat bir “dünya gücü (world power)” olmadıklarını ve olamayacaklarını düşünüyorum. O nedenle, bu tür güçler için günümüzde yakıştırılan “world power”ın yanına “incomplete” kelimesini de ekliyorum, yani mevcut kapitalist dünya düşünülduğünde ‘henüz’ bir dünya egemeninden bahsedilemeyeceğini düşünüyorum. Büyük güçlerin, bizim ve komşu coğrafyalarımızın denetimindeki “merkez-gücü” ele geçirme ve bu şekilde kendilerine bağlı “konfederatif-mandalar” yaratma çabalarını da görüyor ama umutsuz buluyorum. Çünkü en başta, Türkiye Cumhuriyeti devletinin varlığı, hem bölgemiz hem de dünya açısından barış ve huzurun teminatıdır.

Değerli Arkadaşlar, “Kuva-yı Milliye” dış işgal almış, düzenli ordunun bütünüyle olmadığı yerlerde oluşturulmuştur. Doğu Anadolu da dış işgal aldı; ama 15. Kolordu (Erzurum’da Kazım Karabekir Paşa komutanlığında), Ermeni saldırılarını durdurdu; Büyük Ermenistan ve Pontus hayallerine son verdi. Şunun altını çiziyorum, Kuva-yı Milliye’nin oluşturulduğu her iki bölge de (batı, güney/güneydoğu) ilhak projelerinin tehdidi altındaydı. Türk halkı bıçak kemiğe dayanana kadar gayet sabırlı davrandı. İşgalci güçler, 15 Mayıs 1919’da İzmir’in işgaliyle aslında asırlık “Megali Idea” ilhak emellerini canlandırmak istediler. Onun için, İzmir’deki müdafaa hukuk derneğimizin ismi de bu derinliği fark eden bir şekilde, “Redd-i İlhak”tır. Mayıs 1919’da İzmir’in işgali sadece bir başlangıçtı; bu işgal, aslında Ege’den Doğu Karadeniz’e doğru uzanacak bir ilhakın habercisiydi.

Diğer taraftan, 1918’de mütarekeden sonra Urfa, Maraş, Antep aslında bir yıl boyunca önce İngiliz işgaline uğramıştı. İşgal dönemi kısmen sessiz geçmişti. Ama ne zaman ki 1919 Eylül’ünde yani Mondros’tan yaklaşık bir yıl sonra İngiliz işgalinin yerini Fransız işgali devraldı; dahası, Fransız ordusu ile Taşnak Ermeni komitacıları bölgede Ermenistan mandasını oluşturacak bir ilhak faaliyetinde bulundular; işte Türk halkı bu noktada halk direnişi sergilemek durumunda kaldı. Bir hatırlatma yaparsak; Kafkasya’nın kuzeyinde Elbruz Dağları İran’a kadar uzanır, Kuzey Kafkasya’ya “Dağıstan” deniliyor. Kimler yaşıyor burada? Çerkezler, Abazalar, Osetler, Çeçenler, Karaçay-Balkarlar, Kumuklar/Kalmuklar, Nogaylar vd.

Güney Kafkasya’da ise Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan var. Kuzeyde Dağıstan, güneyde ise Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Mondros öncesinde bağımsızlıklarını 1918’in başlarında ilan ettiler. Madem Ermenistan güney Kafkasya’da zaten kurulmuştu, peki neydi büyük devletlerin bu “Büyük Ermenistan” denilen manda ya da ilhak projesi? İşgalciler demek istiyorlardı ki: “Kafkasya’nın güneyindeki Ermenistan’ı esneterek, Doğu Anadolu’daki altı vilayeti de bunun içine dahil ederek, mümkünse de iki deniz çıkışı (İskenderun, Trabzon gibi) yani iki nefes borusu da ekleyerek, böylece bir manda-devlet (Greater Armenia) oluşturacağız”. O halde güneydeki Kuva-yı Milliye tepkisi, bir ‘ilhak’ projesine tepkiydi, çünkü olay artık sadece bir dış ‘işgal’ değildi.

Diğer taraftan, Trakya da ne yazık ki, 1920 Temmuz’unda Yunan işgali altında kaldı. Trakya’da, paramiliter (yarı askeri) direnişle dış işgale karşı konulmuştur.

Karadeniz ve Orta Anadolu bölgesi dış işgal almamıştır. Ancak bu bölgelerin de farklı ve zorlu problemleri vardı. Karadeniz’de Pontus tedhişçiliğine, Orta Anadolu’da ise iç isyanlara karşı Merkez Ordusu aracılığıyla mücadele edilmiştir.

Kısacası, bir cümleyle özetliyorum. Türk İstiklal Savaşı nedir? Mustafa Kemal’in önderliğinde, “istiklal-i tam” ilkesine dayanan (diğer bir deyişle, Yeni Sömürgecilik döneminin manda/kondominyon tezlerini kesinlikle reddeden); “ilhak projeleri (Büyük Ermenistan; Megali Idea)”nin yürütüldüğü batı ve güney-güneydoğu bölgelerinde Kuva-yı Milliye ile; Orta Anadolu’da iç isyanlara ve Karadeniz’de Pontuşçuluğa karşı Merkez Ordusu ile; Trakya’da dış işgale karşı paramiliter müfreze (tim) savaşımı ile hayata geçirilen ulusal mücadeleye, İstiklal Savaşı denir.

Lozan’da imzalanan barış antlaşmasına yönelik muhtelif yorumlar olabiliyor. Lozan’da biz adaları neden kaybettik? şeklinde eleştiriler gelebiliyor. Ege adalarına baktığımızda, Lozan’a göre bizim adalarımız olarak, Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada belirtilmiştir. Bu adalar, stratejik öneme haizdir, Boğazönü adalarıdır. Yine Lozan’ın oluştuğu şartlara bakıldığında, ana kararı kurtarmak öncelik ve aciliyet taşımaktaydı; zaten ana kara kütlesi kurtarıldığında denizlerdeki egemenliğimiz de garanti altına alınmış oluyordu.

Bu bakımdan, Lozan’a bir bütün olarak bakılmalıdır, o zamanın zorlu şartları da değerlendirilmelidir. Çünkü ‘anakronizm’den kaçınılması önemlidir. Yaşandığı dönemin kronolojisiyle/gerçeğiyle uyuşmayan bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu anlatılırsa, bu takdirde yanlış bir tarihlendirme yapılıyor demektir. Tarihçilerin en çekindikleri şey budur. Benzer şekilde, Lozan Antlaşması koşulları gözardı edilerek antlaşma haksız bir şekilde eleştirilirse; ya da -örneğin- dönemine ait ülke ve dünya gelişmelerine bakılmaksızın, Atatürk’ün “ırk” kelimesini kullanması dile getirilirse, bu tür tarihsel yanlışlara sebebiyet verilebilir.

Bir başka örnek olarak, günümüzde harita üzerinde BM’ye göre yaklaşık 200 devlet var; oysa bir asır önce dünyada 50 civarında devlet vardı. Kendilerine “Dört Büyükler (the Big Four)” denilen ve yeni bir sömürge dünya düzeni oluşturma sevdasında olan siyasetçiler (İngiltere, Fransa, İtalya başbakanları David Lloyd-George, Georges Clemenceau, Vittorio Orlando; ve Amerikan Başkanı Woodrow Wilson) vardı. I. Dünya Savaşı sonundaki barış antlaşmaları, yenilen taraflara empoze edilmekteydi. Oysa Lozan’daki barış maddeleri, ulusal bağımsızlığımızın teminatı için sekiz buçuk ay boyunca çetin bir şekilde tartışılmıştır. Sakın zannetmeyelim ki biz Türk Kurtuluş Savaşı’nı 1919-1922’de tümüyle bitirdik ve savaşım orada sonlandı. Büyük askeri ve siyasi zafer safhasından sonra diplomatik ve ekonomik savaşım devam etti. Mudanya Mütarekesi’nden sonra sıra barış antlaşması görüşmelerine geldiğinde, İtilaf devletleri Türk İstiklal Savaşı’nı adeta bir ‘Türk-Yunan Savaşı’ boyutuna indirgemek istediler, kendilerini bu yenilgiden

soyutlamak istediler. Peki sormak lazım, Yunanlıları bizim ülkemize kimler gönderdi? Bir başka deyişle, Eylül-Ekim 1922’de, barış konferansının hazırlık safhasında, İtilaf devletleri açısından halen ‘Sevr’in değişikliği (modification, amendment)’ beklentisinden bahsetmek bile mümkündür.

Milli Mücadele’de askeri savaşım Mudanya Mütarekesi ile durakladığında, bu kez de diplomasi mücadelesi yoğunlaştı. Savaşı kazanan devlet, barış antlaşması için konferans yerini saptayacaktı. İtilaf devletleri belli kentlerde ısrar ediyorlardı. Bu hususta bile başlangıçta uzlaşmadık. Nihayet tarafsız bir ülkede, İsviçre’nin Lozan şehri tercihinde uzlaşıldı.

Lozan’daki barış konferansı Şubat-Nisan 1923 sürecinde kesintiye uğradı. Çünkü bizim kırmızı çizgilerimiz vardı. Kapitülasyonları ya da Büyük Ermenistan manda projesini kesinlikle kabul etmedik. Çünkü biz bu toprağın, üç kıta çıkışı hakimiyeti olmadan elde tutulamayacağının farkındayız. Bu topraklardaki hakikat, bir kıta çıkışının kaybedilmesi halinde, bütünün egemenliğinin yitirilmesi demektir. O halde vatanın bütünlüğü esastır, kimsenin ulusal birliği bozma gibi bir lüksü de yoktur.

Lozan Barış Konferansı’nın görüşmeleri Uşi (Ouhcy) Şatosu’nda başladı. Antlaşma’da geçen “5 Kasım 1914” neredeyse milat gibi bir tarih. Deniliyor ki; 5 Kasım 1914 başlangıç olmak üzere, Türkiye Mısır ve Sudan üzerindeki haklarından vazgeçer; Türkiye, İngiltere tarafından Kıbrıs’ın 5 Kasım 1914’te ilan olunan ilhakını tanıır.... Bir başka deyişle, 5 Kasım 1914, İtilaf Devletleri’nin Osmanlı’ya savaş açtığı tarihi.

Lozan’da aslında, hem I. Dünya Savaşı’nı hem de İstiklal Savaşı’nı sonlandıran sorunlar görüşüldü, çözüldü. Ama Lozan sonrası diplomasisiyle de, Hatay ve Musul sorunlarında olduğu gibi ya da yeni Türkiye’nin başkentinin saptanmasında olduğu gibi önemli ilerlemeler kaydedildi.

Şimdi “ırk” hususuna da kısaca değineceğim. Değerli arkadaşlar, 1930’lu yıllarda bütün dünyada “ırk” kelimesi farklı içeriklerle kullanılıyordu. Aslında toplumlar, insani ve sosyal ilişkileriyle, aile, evlilik bağı ile, yeni ortak yaşamlara ve ortak değerlere ulaşmaktalar. Bizim anladığımız “ırk” ifadesi, doğuştan getirilen biyolojik verilere anlamlar vererek, insanları sınıflamaya yönelik bir tercih değildir. Bu nedenle “ırk” bazı Avrupalı ırk teorilerinde, kafatası yapısından ya da doğuştan getirilen biyolojik/genetik özelliklere kadar geniş bir yelpazede ele alınırken başka bir şeydir; Atatürk’ün kullandığı ve ulusun fertlerinin birbirine olan derin bağlılığına ve ortak tarihsel/kültürel/insanî etkileşimine işaret eden yaklaşım ise tamamen başka bir şeydir. Atatürk’ün şu cümlesine dikkat edin: “*Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı, Makedonyalı*” hep aynı cevherin, aynı ırkın damarları olarak işaret edilmiştir. Çünkü burada kastedilen “ırk”, doğuştan gelen biyolojik/genetik ırktan ziyade; bireylerin, “faaliyetleriyle, ortak kültür ve ülküleriyle, örgütlenme ve paylaşım kabiliyetleriyle” meydana getirdikleri ortak “ırk”, ortak ailedir. O nedenle, Atatürk’ün kullandığı ve Türk ulusunun birliğine ve

birlikteliğine dikkat çeken “ırk” referansı başka bir şey, dünya tarihinde 1930’larda Avrupa’da görülen ve doğuştan gelen biyolojik farkları manipüle eden siyasi ırkçılık çok başka bir şeydir.

Sonuç olarak, Türk Kurtuluş Savaşı’nın en büyük vasfı, Atatürk gibi eşsiz bir liderin önderliğinde Türk ulusunun eseri olmasıdır; vasıflarından bir diğeri ise haklı bir gerekçeye dayanması ve mazlum uluslara örnek olmasıdır. Atatürk’ün işaret ettiği gibi, Lozan’da imzalanan Barış Antlaşması’yla, Türk ulusu aleyhine yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr ile hayata geçirileceği düşünülen büyük bir suikast yıkılmıştır.

Sizlere sabrınız ve nazik davetiniz için teşekkür ediyorum. Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere gazi ve şehitlerimizi rahmetle, şükranla anıyorum.